

مختصری در احوال و آثارِ پروفیسور عابدی^۱

شهناز آرا بیگم*

استاد دکتر سید امیر حسن عابدی فرزند سید شبیر حسن عابدی یکی از اساتید برجسته زبان و ادبیات فارسی در کشور هند است. وی در سال ۱۹۲۱ م در شهر غازی‌آباد از ایالت اترپردیش متولد شد. تحصیلات ابتدائی و متوسطه را در شهرهای لکهنو و بنارس به پایان رساند. سپس وارد دانشگاه آگره شد و در سال ۱۹۴۵ م موفق به دریافت دکترای زبان و ادبیات فارسی از آن دانشگاه گردید. آنگاه در کالج سنت استفن وابسته به دانشگاه دهلی به عنوان دانشیار مشغول به کار شد.

ایشان در سال ۱۳۳۴ هـ ش/ ۱۹۵۵ م برای تحصیل در دانشگاه تهران از طرف آن دانشگاه دعوت شدند و از دانشگاه تهران (ایران) نیز به دریافت درجه دکتری در رشته زبان و ادبیات فارسی موفق گردید. در سال ۱۳۳۷ هـ ش/ ۱۹۵۷ م از کالج سنت استفن به گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه دهلی منتقل شده و در ۱۹۵۸ م مجله فارسی زبان آهنگ دهلی به راهنمایی وی منتشر می‌شد. سپس در سال ۱۳۴۸ هـ ش/ ۱۹۶۹ م به سمت نخستین استاد زبان و ادبیات فارسی در آن دانشگاه منصوب شد و در سال ۱۳۴۶ هـ ش/ ۱۹۸۶ م بازنشسته شدند و در همان دانشگاه به عنوان «استاد ممتاز» منصوب گردیدند. پروفیسور عابدی به زبان‌های اردو، فارسی، و انگلیسی تسلط داشتند و از سانسکریت، اوستایی و پهلوی نیز آشنایی داشت. ایشان کتاب‌ها و مقاله‌های متعددی در زمینه زبان

۱. پاسداران زبان و ادبیات فارسی در هند (ج ۱)، مرکز تحقیقات فارسی راینی فرهنگی جمهوری اسلامی، ایران، دهلی‌نو، شهریورماه ۱۳۶۴ هـ ش/ محرم‌الحرام ۱۴۰۶ هـ ص ۱۵.
* استادیار موقت فارسی کالج ذاکر حسین دهلی، دهلی‌نو.

و ادبیات فارسی به‌رشتهٔ تحریر آورده‌اند که اکثراً در مجله‌های ایران، پاکستان و افغانستان به‌طبع رسیده است. ایشان به‌سیر و سیاحت علاقه فراوانی داشتند. در مناطق مختلف از آن جمله ایران، افغانستان، ترکیه، پاکستان، سوریه و لبنان بارها سفر کرده و در کنگره‌ها و کنفرانس‌های علمی و ادبی شرکت جسته و سخنرانی‌ها ایراد داشته است. بارها به‌سفر نموده و علاقه و شوق و ذوق خود به‌ایران سرزمین شعرای بزرگ فارسی حافظ، سعدی، نظامی، خواجه و غیره را ابراز نموده است.^۱

در تاریخ ۱۵ اوت ۱۹۷۲ م همزمان با سالگرد استقلال هند، رئیس‌جمهور وقت کشور طی مراسمی به‌پاسخ خدمات علمی و ادبی استاد عابدی و نقش انکار ناپذیر وی در گسترش زبان و ادبیات فارسی در هند از او تقدیر به‌عمل آورد. سه سال بعد دولت هند با هدف قدردانی از خدمات استاد جایزهٔ ادبی ساهتیه کالا پریشد را به‌وی اختصاص داد.^۲ در سال ۱۹۷۴ م برای گردآوری آگاهی‌هایی دربارهٔ تاریخ ادبیات فارسی هند به‌ترکیه و در سال ۱۹۷۵ م برای شرکت در سمینار امیر خسرو دهلوی به‌کابل سفر کرد. در سال ۱۹۷۸ م از سوی مؤسسهٔ غالب دهلوی جایزهٔ فخرالدین علی احمد برای پژوهش و نقد به‌وی داده شد. وی عضو هیئت آموزش فارسی در دانشگاه‌های بنارس، پتنا، گجرات، بهوپال، عثمانیه و پنجاب بوده است.^۳

استاد عابدی به‌وسیلهٔ کنفرانس‌های داخلی استادان فارسی برای ترویج بیشتر این زبان در هند کوشا بوده و در کنگره‌های علمی کشورهای غربی و ایران و پاکستان و افغانستان و ترکیه و غیره شرکت داشته است.^۴

استاد عابدی از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۷ م به‌مدت هفت سال ریاست «انجمن سراسری استادان فارسی هند» را بر عهده داشت و در سال ۱۹۹۶ م در سمینار بین‌المللی احمدآباد واقع در ایالت گجرات استاد را به‌لقب «بابای فارسی» مزین کرد.

۱. مقدمهٔ «گفتارهای پژوهشی در زمینهٔ ادبیات فارسی».

۲. مقدمهٔ «سیمای عابدی».

۳. «دانشنامهٔ ادب فارسی»، بخش دوم، ص ۱۶۶۴.

۴. «مجموعهٔ سخنرانی‌های نخستین سمینار پیوستگی‌های فرهنگی ایران»، ج اول، ص ۳۶۱.

در سال ۲۰۰۲ م انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران با برگزاری مراسم بزرگداشت استاد عابدی در تهران با اهدای جوایزی ارزنده به خاطر خدمات پنجاه ساله استاد به زبان و ادب فارسی، از وی قدردانی کرد.^۱

ایشان در زمینه زبان و ادبیات فارسی و فرهنگ ایرانی اسلامی ده‌ها کتاب و مقاله به زبان فارسی و اردو و انگلیسی نگاشته که شامل تصحیح، نقد و معرفی است. می‌گویند بیش از دویست مقاله وی در مجلات و گزارش‌های کنفرانس‌های داخلی هند و خارجی منتشر شد. آثار عمده ایشان به‌قرار است:

۱. نمایشنامه سانسکریتی، ترجمه به فارسی، دهلی‌نو، ۱۹۵۹ م.
۲. تصحیح و انتشار متن نمایشنامه گلزار حال، طلوع عمر معرفت، علیگره، ۱۹۶۱ م.
۳. تصحیح و تعلیق مثنویات فانی کشمیری، سرینگر، ۱۹۹۴ م.
۴. تصحیح و ترجمه فارسی یوگا واشینا (درباره فلسفه هندوئی)، علیگره، ۱۹۶۸ م.
۵. تصحیح و تعلیق مثنوی سوز و گداز نوعی خبوشانی که شبیه مثنوی وامق و عذرای بلخی است، بنیاد فرهنگ ایران، تهران، ۱۹۷۰ م.
۶. تصحیح و تحشیه منتخب اللطایف، بنیاد فرهنگ ایران، تهران، ۱۹۷۱ م.
۷. تصحیح مثنوی پدماوت (داستان عرفانی هندی به زبان فارسی)، بنیاد فرهنگ ایران، تهران، ۱۹۷۲ م.
۸. تصحیح تاریخ سلاطین صفویه، بنیاد فرهنگ ایران، تهران، ۱۹۷۳ م.
۹. تصحیح متن و ترجمه کتاب سانسکریتی پنجاکیانه، علیگره، ۱۹۷۳ م.
۱۰. ضمیمه مثنوی تاریخی تغلق‌نامه خسرو دهلوی (م: ۷۲۵ هـ)، انجمن ایران و هند، دهلی‌نو، ۱۹۷۵ م.
۱۱. احوال و آثار و سبک ابوطالب کلیم کاشانی (اردو)، دهلی‌نو، ۱۹۸۳ م.
۱۲. مطالعات ادبیات فارسی هند (مقالات فارسی شناسانه به اردو)، دهلی‌نو، ۱۹۸۴ م.
۱۳. تصحیح داستان لورک و مینا مشتمل بر مثنوی عصمت‌نامه، مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران هند، دهلی‌نو، ۱۹۸۵ م.

۱. مقدمه «سیمای عابدی».

۱۴. تصحیح ترجمه فارسی داستان‌های سانسکریتی کتهاسریت ساگر (بحرالاسمار) علیگره، ۱۹۸۶ م.^۱

از استاد عابدی ده مقاله به زبان‌های فارسی، اردو، و انگلیسی که اکثر آنها دربارهٔ ادب فارسی در شبه قاره است در مجلات ادبی ایران مانند راهنمای کتاب، سخن، یغما، خرد و کوشش و مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، افغانستان (آریانا) و هند (ایندو ایرانیکا، آهنگ، بیاض، معارف، شیرازه) به چاپ رسیده است.^۲

افسوس که اکنون استاد عابدی در میان ما نیستند. ایشان در تاریخ ۴ می ۲۰۱۱ م در گذشتند. وفات ایشان برای همه ما قابل جبران نیست و این خلا نمی‌تواند پر شود. حالا وظیفه ما است که مشعل زبان و ادبیات فارسی را برای نسل آینده روشن نگاه داریم.

کتابنامه

۱. پاسداران زبان و ادبیات فارسی در هند، مرکز تحقیقات زبان فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در هند، دهلی‌نو، ۱۳۶۴ ه.ش/۱۴۰۶ هجری.
۲. دانشنامه ادب فارسی در شبه قاره هند (پاکستان و بنگلادش)، بخش دوم، ج ۴، به سرپرستی حسن انوشه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۵، تهران.
۳. سیمای عابدی، استاد سید امیر حسن عابدی، گردآوری سیده بلقیس فاطمه حسینی، انتشارات بخش فارسی، دانشکده هنر، دانشگاه دهلی، دهلی.
۴. گفتارهای پژوهشی در زمینه ادبیات فارسی، نوشته دکتر امیر حسن عابدی، گردآوری دکتر سید حسن عباس، مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی، شماره ۶۵، چاپخانه شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
۵. مجموعه سخنرانی‌های نخستین پیوستگی‌های فرهنگی ایران، بخش اول، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام‌آباد با همکاری مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی، تهران، ۱۹۹۳ م.

۱. «مجموعه سخنرانی‌های نخستین سمینار پیوستگی‌های فرهنگی ایران»، ج اول، ص ۳۶۲.

۲. «دانشنامه ادب فارسی»، ج دوم، ص ۱۶۶۴.